

ПАРАДИГМАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЮВАННЯ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІУМІВ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 43(4), с. 230–232

У дослідженні інституту сім'ї основний наголос робиться на психологічних аспектах функціонування сім'ї і відповідного їй конституювання у суспільствах постіндустріальної доби.

Психологічний аспект функціонування сучасної сім'ї найпомітніше пов'язаний зі спробою визначити кілька принципового характеру аспектів: а) у чому полягає сутність основних трансформацій інституту сім'ї в сучасних умовах суспільного розвитку; б) якими обставинами, насамперед психологічного характеру, обумовлена роль сім'ї як посередника між особистістю і суспільством.

Акцент на дві зазначені особливості функціонування сім'ї пов'язаний як зі зміною моделі, сутності сучасної сім'ї, так і її соціальної ролі в житті людини. При цьому серед достатньо великої кількості спеціальних наукових зарубіжних і українських вчених, праць, які торкаються цієї проблематики, відзначимо імена Д. Азаревича, Й. Бахофена, Г. Бертольд, О. Гойхбарга, Г. Ільїна, О. Загоровського, Я. Казанцева, К. Кавеліна, О. Куніцина, О. Любавського, М. Мат'є, В. Нікольського, а в сучасній Україні, зокрема, В. Андрущенка, В. Глиняного, Г. Беженара та Т. Яблонської, Г. Вітавської, Г. Дідух, В. Довженко, Л. Кіслової, В. Кикотя, А. Крупника, Л. Літвін, Л. Піляєвої, Т. Семигіної, І. Семенець-Орлової, Л. Усанової та ін.

З багатьох словникових, монографічних та інших спеціальних видань виокремимо два, в яких поняття “сім'я” розглядається (пояснюється) саме з урахуванням вищевикладених аспектів.

У першому виданні – словнику “Соціальна політика і суспільна робота” [2] поняття “сім'я” трактується як “об'єднання людей, що ґрунтується на шлюбі чи кровній спорідненості і здійснює спільну життєдіяльність на основі спільного побуту, **матеріальної і морально-психологічної взаємодопомоги**” (підкреслено тут і далі *Авт.*) [2, 378]. Зазначимо, що саме аспект морально-психологічної взаємодопомоги в сучасній спеціальній науковій літературі найменше відпрацьований у його діяльнісному, соціальному аспекті. Тобто більше уваги, як правило, звертається на правові та матеріальні засади функціонування сім'ї і досить мало – на психологічні, які були й лишаються найскладнішими.

У другому виданні – словнику “Соціальна філософія” [6] поняття “сім'я” подається досить традиційно, а саме: “Сім'я – соціальне об'єднання, члени якого зв'язані шлюбними відносинами, спільністю побуту, взаємодопомогою та моральною відповідальністю” [6, 316]. Як бачимо, до психологічних аспектів сім'ї як феномену слід віднести її соціальний характер та “взаємодопомогу й моральну відповідальність”.

Підкреслимо, що при концептуальному розгляді основних функцій сім'ї акцент робиться на функціях: а) відтворення (продовження людського роду); б) виховання дітей (трудова, моральна, патріотична, фізична,

статеве тощо); в) взаємопідтримка членів сім'ї (як базова засада забезпечення здорового способу життя). У цьому, останньому плані — “взаємопідтримка” — також важливим є психологічний аспект, який часто домінує над матеріальним та іншими. Це, на нашу думку, пов'язане з багатьма суто психологічними аспектами життя: стреси, моральні кризи, незгоди матеріально-побутового характеру тощо.

З усіх важливих психологічного характеру функцій сім'ї виокремимо все ж таки виховну, пов'язану з формуванням духовного складу дитини. Напрями сімейного впливу у процесі виховання духовності дітей систематизовані Г. Г. Авдіянець [1, 31].

Для більш предметного конституювання сім'ї в Україні, а отже і посилення її функцій, у тому числі й психологічного змісту і характеру, важливо більше дбати про гендерну рівність. Так, українська дослідниця Л. А. Літвін вважає, що така рівність є найважливішим чинником демократизації суспільства. У своїй дисертаційній роботі вона пише: “Зв'язок гендерного балансу з побудованого прогресивного суспільства доведений практикою політичного розвитку країн сталої демократії. Сучасне демократичне суспільство повинне вибирати механізми унеможливлення дискримінаційних моментів у політичній сфері” [4, 1]. Додамо, що йдеться не лише про політичну сферу, а й про економічну, соціальну, духовну та інші, оскільки всі вони, по-своєму, справляють психологічний вплив на людину. Про це зазначає у своїй дисертаційній роботі на тему “Концептуальні засади державної політики: теоретико-практичний аналіз” інша українська дослідниця І. А. Семенець-Орлова. Вона, зокрема, пише: “На сучасному етапі суспільного розвитку **переважає технологічне сприйняття сім'ї як інституту, підтримуючи який можна збільшити економічні** можливості країни. Недостатньо враховується принциповий фактор виконання сім'єю **державного замовлення на виховання політично відповідального та законослухняного громадянина**. Прикро визнавати, що в умовах посилення негативних тенденцій у процесі розвитку сімей, сімейна

політика не сприймається у ролі консолідуючого, гармонізуючого чинника суспільного розвитку, як об'єкт актуальних політичних стратегій. Це обмежує можливості модернізації сімейної політики України в рамках загальносвітових прогресивних тенденцій” [5, 1]. Висловлене зауваження потребує практичної реалізації у двох аспектах. Перший — державотворчий, державноуправлінський. Він пов'язаний із тим, що держава, як важливий гарант прав людини, громадян, має створювати оптимальні умови для підтримки розвитку сім'ї, утвердження її соціального значення. Для цього необхідним стає створення системи державних гарантій та соціальної підтримки для кожної сім'ї, яка цього потребує.

Так, відповідно до ст. 51 Конституції України “сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняється державою”. Згідно зі ст. 5 Сімейного кодексу України “держава охороняє сім'ю, дитинство, материнство, батьківство, створює умови для зміцнення сім'ї”.

Держава має створити необхідні “умови для материнства та батьківства, забезпечує охорону прав матері та батька, матеріально і морально заохочує і підтримує материнство та батьківство”.

Держава забезпечує пріоритет сімейного виховання дитини, “бере під свою охорону кожную дитину-сироту і дитину, позбавлену батьківського піклування. Ніхто не може зазнавати втручання в його сімейне життя, крім випадків, встановлених Конституцією України”.

Перераховані нормативно-правові засади державного піклування про сім'ю, хай і з деякими відмінностями, однак є фактично загальними для всіх країн, держав світу, їх владних структур.

Другий аспект дещо складніший, оскільки він стосується морально-психологічних, духовних аспектів сім'ї. Тут багато чого ще не врегульовано, не відпрацьовано. Йдеться про спеціальні державні, регіональні проекти та програми психолого-педагогічної підтримки сім'ї, про підготовку молоді до шлюбу, створення сім'ї, про різноманітну психологічну допомогу сім'ям після їх створення.

Література

1. Авдіянець Г. Г. Реалії та перспективи духовного виховання дітей в умовах сучасної української сім'ї / Г. Г. Авдіянець // Гуманізація навчально-виховного процесу: 36. наук. пр. [Заг. ред. В. І. Сипченко]. — Слов'янськ, 2002. — Вип. XVIII. — С. 16–20.
2. Головатий М. Ф. Соціальна політика і соціальна робота: Термінологічно-понятійний словник / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасик. — К.: МАУП, 2005. — 560 с.
3. Кіслова Л. Ю. Державне управління у сфері реалізації сімейної політики в Україні: Автореф. дис. д-ра філос. в галузі держ. упр. — К., 2012. — 15 с.
4. Літвін Л. А. Забезпечення тендерної рівності як чинник демократизації політичних інститутів України: Автореф. дис. канд. політ. наук: спец. 23.00.02 "Політичні інститути та процеси". — Луганськ, 2012. — 20 с.
5. Семенець-Орлова І. А. Концептуальні засади державної сімейної політики: теоретико-практичний аналіз: Автореф. дис. канд. політ. наук: спец. 23.00.01 "Теорія та історія політичної науки". — К., 2012. — 20 с.
6. Соціальна філософія: Короткий енцикл. словник / Заг. ред. і уклад. В. П. Андрущенко, М. І. Горлач. — К.; Х.: ВМП "Рубікон", 1997. — 400 с.

Наведено аналіз психологічних аспектів конституювання сучасної сім'ї як засад її успішного функціонування.

Приведен анализ психологических аспектов конституирования современной семьи как основ ее успешного функционирования.

Analysis of the psychological aspects of the constitution of the modern family as the basis of its successful operation is given.

Надійшла 27 жовтня 2014 р.